

De ønskede og de uønskede

INDFØDSRETTE OG OPGØRET EFTER

BESÆTTELSEN

AF

PER FRANSEN

Det strafferetslige opgør med landsforrædere og værnemagere m.v. efter den tyske besættelse af Danmark blev forberedt allerede før befrielsen,¹ og gennemført som det såkaldte »retsopgør«, som også omfattede krigsforbrydelser.² Spørgsmålet, om der skulle gøres ansvar gældende over for nogen minister eller højere embedsmand som følge af samarbejdspolitikken, blev placeret i den parlamentariske kommission.³ Opgøret omfattede imidlertid også andre aspekter. Tyske og japanske statsborgere fik beslaglagt deres formue med henblik på konfiskation,⁴ og også indfødsretten blev en del af opgøret, ligesom holdningen til tyskere i relation til indfødsretten blev påvirket mange år frem.

Den ophidsede stemning i sommeren 1945 krævede, at der også blev gjort op med dem, som under besættelsen havde udvist 'upassende adfærd eller unational holdning'. Hertil hørte tyskvenlighed, positive udtalelser om Hitler og nazismen, fraternisering med tyskere og lignende adfærdsmønstre, som ikke faldt ind under det strafferetslige opgør.⁵ F.eks. havde mange danske piger omgang med værnemagters soldater, og nogle blev gift med deres tyske kæreste. De blev udsat for foragt og overgreb, men ikke retsligt forfulgt.⁶ Spørgsmålet meldte sig, om de var

1 Frihedsrådets pjece: *Når Danmark atter er frit*, 1943.

2 Ditlev Tamm: *Retsopgøret efter besættelsen*, bind 1 og 2, København 1985.

3 Tage Kaarsted: *Krise og krig, 1925-1950*, Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie, bind 13, side 302-304.

4 Lov af 30. marts 1946 om konfiskation af fjendtlig tysk og japansk ejendom.

5 Tjenestemænd blev dog straffet for uværdig national optræden og for unødigt samkvem med besættelsesmagten. Ditlev Tamm, bind 2, side 529 ff.

6 Anette Warring: *Tyskerpiger – under besættelse og retsopgør*, København 1998, side 156 ff.

værdige til at opretholde deres danske indfødsret, og det samme gjorde sig gældende for de personer, som var blevet dømt som landsforrædere.

Efter befrielsen herskede en udbredt antitysk stemning i befolkningen, og det blev diskuteret, hvordan man skulle forholde sig til ansøgninger om naturalisation fra herboende tyskere. Efter det nazistiske styres undergang og Tysklands totale sammenbrud ønskede mange af dem, ud fra forskellige motiver, at erhverve dansk indfødsret, men ofte blev de mistænkt for at have gået besættelsesmagtens ærinde.

I krigens malstrøm var der, ud over de mange tusinde civile tyske flygtninge i lejrene, kommet et større antal andre flygtninge til landet, herunder politiske emigranter og jøder fra Tyskland, og også for dem ville et statsborgerskab være et eftertragtet gode efter års forfølgelse.

Lov om indfødsret

Den gældende lov om indfødsret var fra 1925⁷ og blev først afløst af en ny lov i 1950 med ikrafttræden den 1. januar 1951.⁸ 1925-loven var således gældende før, under og efter besættelsen, og dansk indfødsret kunne efter denne erhverves ved:

- 1) individuel naturalisation efter ansøgning. Ved bevilling blev personen optaget på en lov om indfødsret (§ 4);
- 2) ved det fyldte 19. år, forudsat at vedkommende var født her i landet og blivende havde haft hjemsted her (§ 2);
- 3) ved ægteskab med en dansk mand (§ 3).

Myndighederne medvirkede ikke ved tildeling af indfødsret ved det 19. år eller ved ægteskab (2 og 3). Retten blev således opnået automatisk, og myndighederne havde ingen opgørelser herover.

Efter lovens § 5 tabtes indfødsretten af den, som blev statsborger i et andet land, dog således at for den, der ved fødselen havde erhvervet dansk indfødsret, indtrådte tabet først, når den pågældende flyttede ud af landet.

Midlertidig ændring af 1925-loven i 1946

Loven var naturligvis ikke indrettet på de særlige og ekstraordinære forhold under besættelsen, og da den danske regering reelt ikke kunne

7 Lov nr. 123 af 18. april 1925 om erhvervelse og fortabelse af indfødsret.

8 Lov nr. 252 af 27. maj 1950 om dansk indfødsret.

handle frit i den periode, var det ikke muligt at ændre det, man fandt uhensigtsmæssigt i lovgivningen, før efter besættelsen. Da blev der i 1946 gennemført en *midlertidig* ændring af 1925-loven med udstedelse af en særlov, lov nr. 379 af 12. juli 1946.⁹

Med ændringen blev adgangen til at erhverve dansk indfødsret ved det fyldte 19. år og ved ægteskab med en dansk mand fra og med den 9. april 1940 sat ud af kraft for:

- 1) tyske statsborgere og sådanne statsløse, som selv eller hvis forældre senest havde været i besiddelse af tysk statsborgerret;
- 2) personer, der som flygtninge ved tysk foranstaltning var ført her til landet, eller som ikke var i besiddelse af opholdstilladelse.

Det betød, at unge tyskere, der under besættelsen havde opnået indfødsret ved det 19. år, samt tyske kvinder, der ved ægteskab med en dansk mand i samme periode var blevet danske statsborgere, fik annulleret deres danske indfødsret. Der var i krigens sidste måneder kommet flere end 200.000 tyske civilflygtninge til Danmark,¹⁰ og flertallet af dem var kvinder, som man ikke – heller ikke gennem ægteskab – ønskede optaget i det danske samfund.

Bestemmelserne fik virkning fra og med den 9. april 1940 og frem til den 31. december 1948.

Særloven ændrede imidlertid også forholdene for de danske kvinder, som havde giftet sig med tyske statsborgere, idet de fik frataget deres medfødte danske indfødsret, også selv om de ikke flyttede ud af landet. Denne bestemmelse fik virkning fra og med den 9. april 1940 indtil den 31. december 1947.

Særloven gav dog mulighed for, at de personer, som lovændringerne berørte, kunne søge om at bevare eller erhverve indfødsretten. Hvis en sådan ansøgning fik et positivt udfald, blev personen optaget på særlige »love om erhvervelse eller bevarelse af indfødsret uanset bestemmelserne i lov nr. 379 af 12. juli 1946« (»tyskerlove«).

Overgangsperiode

Da særloven udløb, blev der en overgangsperiode, inden den ny lov om indfødsret trådte i kraft 1. januar 1951. Fra 1. januar 1948 kunne

⁹ Lov nr. 397 af 12. juli 1946 om ændring af lov nr. 123 af 18. april 1925 om erhvervelse og fortabelse af indfødsret.

¹⁰ Tage Kaarsted, side 304-307.

danske kvinder igen gifte sig med tyske statsborgere uden at miste deres medfødte indfødsret, og fra 1. januar 1949 kunne unge tyskere født her i landet atter få dansk statsborgerskab ved det fyldte 19. år. Alle, der i medfør af særloven havde mistet eller ikke opnået indfødsret, var henvist til at søge om naturalisation, såfremt de ønskede at blive danske statsborgere.¹¹ For at undgå, at de tyske kvinder, som efter særloven havde fået afslag på at bevare eller erhverve dansk indfødsret ved ægteskab med en dansk mand, skulle kunne blive danske statsborgere ved på ny at gifte sig, evt. med den samme mand efter en proforma skilsmisse, vedtog Rigsdagen i december 1948 et tillæg til indfødsretsloven.¹²

I nærværende artikel søges redegjort for:

- 1) Rigsdagens etablering af den midlertidige lov (lov nr. 397 af 12. juli 1946);
- 2) lovens administration og kriterierne for afslag henholdsvis optagelse på »tyskerlovene«;
- 3) naturalisation af herboende tyskere efter befrielsen, herunder om de fik afslag, *alene* fordi de var tyske statsborgere.
- 4) naturalisation af emigranter, herunder om jøder fik positiv særbehandling på grund af de forfølgelser og lidelser, de havde været udsat for.

Emnerne ses ikke at være udforsket tidligere. Knud Larsen har i *Indfødsretslovene* (1948) beskrevet og kommenteret lov nr. 397 af 12. juli 1946 og givet en juridisk fortolkning til forståelse af lovens gyldighedsområde og de enkelte bestemmelsers virkning,¹³ og Eva Ersbøll har i *Dansk indfødsret i international og historisk belysning* (2008) analyseret indfødsretten gennem tiderne ud fra en retsvidenskabelig synsvinkel.¹⁴

Undersøgelsen afgrænses tidsmæssigt til perioden fra besættelsen til udstedelsen af den sidste »tyskerlov« i 1952. Begreberne indfødsret, statsborgerskab og statsborgerret anvendes synonymt.

Eventuelle konsekvenser af afslag på ansøgninger om indfødsret, som f.eks. udvisning eller beslaglæggelse af formue og ejendom, falder uden for rammerne af denne artikel.

11 Knud Larsen: *Indfødsretslovene*, Lovtekster og kommentarer, København 1948, side 390 og 396.

12 Rigsdagstidende, Landstinget 1948-49. Lov om tillæg af 22. december 1948 til lov nr. 123 af 18. april 1925 om erhvervelse og fortabelse af indfødsret.

13 Jf. note 11.

14 Eva Ersbøll: *Dansk indfødsret i international og historisk belysning*, København 2008.

Kildemateriale

Artiklen bygger på ikke tidligere systematisk anvendt kildemateriale fra Rigsarkivet og Folketingets bibliotek. De *Almindelige indfødsretssager (62-sager) 1915-1967*, Indenrigsministeriets 2. og 3. kontor, Rigsarkivet, udgør hovedstammen i arkivserien. Herfra er udtaget arkivserien *Tyskerlovsager (1948-1952)*, som indeholder de ansøgninger, som førte til optagelse på »tyskerlovene«. De ansøgninger, som førte til optagelse på de almindelige love om indfødsrets meddelelse, er samlet i arkivet *Lovsager (indfødsret) 1850-1967*. Det betyder, at de ansøgninger om indfødsret, som førte til afslag, og som er relevante i nærværende sammenhæng, findes tilfældigt fordelt blandt mere end 20.000 almindelige indfødsretssager for perioden. I arkivserierne findes desuden interne ministerielle notater, referater og skrivelser, som giver indblik i ministeriernes stilling til indfødsretsproblemerne efter besættelsen.

Protokol *Indfødsret*, nr. 1, bilag 2, 4. bind, 1933-1951, Folketingets bibliotek, over møder i Rigsdagens indfødsretsudvalg indeholder meget kortfattede referater af de emner, som er behandlet på møderne. Protokol *Indfødsret*, nr. 1, bilag 1, 5. bind, 1909-1950 og Protokol *Indfødsret*, nr. 1, bilag II, 5. bind, 1938-1956, ligeledes Folketingets bibliotek, indeholder skrivelser fra Landstingets indfødsretsudvalg til Indenrigsministeriet.

Da kildematerialet er omfattet af bestemmelserne for »ikke umiddelbart tilgængeligt materiale«, er ansøgerne ikke omtalt med navns nævnelse.

Rigsdagstidende anvendes som kilde til Landstingets og Folketingets behandling af ændringer i indfødsretslovgivningen, og *Lovtidende* indeholder indfødsretslovene for den relevante periode.

Det store antal sager rejser naturligt spørgsmålet om repræsentativitet. For hver kategori af ansøgninger er der tilstræbt udtaget et tilstrækkeligt antal til at kunne give et retvisende billede af sagsbehandlingen og de anvendte kriterier for afgørelserne. Artiklen bygger på gennemgang af i alt 3926 ansøgninger fordelt på 1124, som resulterede i optagelse på en lov om indfødsret, og 2802, som resulterede i et afslag.

Om naturalisation

Ved naturalisation meddeltes ansøgeren definitiv dansk indfødsret. Der var ikke lovgivet om de kriterier, der skulle opfyldes for at opnå naturalisation, hvorfor afgørelserne i de enkelte sager var baseret på et skøn. Ingen havde således ret til at blive naturaliseret, fordi de opfyldte visse

konkrete kriterier. Det var noget, man skulle have gjort sig fortjent til. En gave om man vil. Afgørelseskompetencen var henlagt til Rigsdagen. Behandlingen foregik i Rigsdagens indfødsretsudvalg efter indstilling fra Indenrigsministeriet, som byggede sine indstillinger på udtalelser fra det lokale politis afhøringer af danske personer, der kendte noget til ansøgerens forhold, og på udtalelser fra byråd (i København: magistraten), fra amtet og fra rigspolitiet. Praksis blev til enhver tid aftalt ved et tæt samarbejde mellem Indenrigsministeriet og Landstingets udvalg for indfødsret. Indenrigsministeriets cirkulære fra 1935,¹⁵ var den centrale vejledning for myndighederne. Det blev udarbejdet på en række møder i 1934-35 mellem Indenrigsministeriet og Landstingets udvalg for indfødsret.¹⁶ Efter cirkulæret var der i almindelighed krav om minimum 15 års uafbrudt ophold her i landet (for skandinaver 10 år), og det var afgørende, om opholdet havde skabt tilknytning til det danske samfund og dansk kultur. Dertil kom krav til vandel og sprogkundskaber, ligesom det havde betydning, om man havde været straffet eller havde modtaget offentlig hjælp. Der var for Indenrigsministeriets vedkommende i praksis tale om en vis mulighed for sortering i sagerne, idet ansøgere, som absolut ikke opfyldte cirkulærets betingelser, ikke fik deres sag fremmet.

I modsætning til naturalisation var hverken de automatisk opnåede statsborgerskaber eller optagelse på en »tyskerlov« definitive. De byggede på nogle betingelser, og var disse ikke korrekt oplyste, f.eks. uafbrudt ophold her i landet indtil det 19. år, kunne indfødsretten falde bort.¹⁷

Naturalisation under besættelsen

Det sidste møde i Landstingets indfødsretsudvalg fandt sted den 18. juni 1942, og loven af 2. juli 1943 blev den sidste lov om indfødsrets meddelelse under besættelsen.¹⁸ Dog fik et antal amerikanske statsborgere i 1944 indfødsret som en velfærdssag.¹⁹

Den danske regering kunne heller ikke i indfødsretssager handle frit under besættelsen. Udenrigsministeriet skulle forhandle med tyskerne, som det f.eks. skete ved tildeling af indfødsret til nogle dansk-amerikanere.²⁰ I en anden sag med 19 ansøgere med tysk statsborgerskab,

15 Cirkulære nr. 92 af 14. juni 1935 til Københavns magistrat og samtlige amtmænd.

16 Protokol, *Indfødsret*, nr. 1, bilag 2, 4. bind.

17 Knud Larsen, side 392.

18 Protokol *Indfødsret*, nr. 1, bilag 2, 4. bind, møde den 18. juni 1942.

19 Rigsdagstidende 1945-46, Landstinget, sp. 1084.

20 Protokol *Indfødsret*, nr. 1, bilag 2, 4. bind, møde nr. 5. den 29. april 1942.

men født i de sønderjyske landsdele og med en stærk tilknytning til Danmark, ønskede regeringen dem optaget på et lovforslag, da det kun skyldtes tilfældigheder, at de ikke var blevet danske statsborgere i tide. Efter at sagen havde været forelagt i Berlin, kunne det tyske gesandtskab her meddele, at man ikke ville imødekomme ønsket, hvorfor de ikke blev optaget.²¹

Under besættelsen var en række ansøgninger stillet i bero, uagtet at de pågældende måtte anses for egnede efter de almindelige regler for naturalisation. I eftersommeren 1945 var disse, sammen med nye sager, vokset Indenrigsministeriet over hovedet, og der var tillige den komplikation, at både ansøgerne og myndighederne under besættelsen ikke altid havde givet fyldestgørende oplysninger eller udtalelser af frygt for, at de ville komme til de tyske myndigheders kendskab. Indenrigsministeriet vurderede, at ca. 850 ansøgninger på den baggrund måtte underkastes fornyet behandling af især politiet med særligt henblik på de pågældendes og deres familiers nationale holdning under besættelsen.²²

Midlertidig ændring af 1925-loven i 1946

I modsætning til det strafferetslige opgør er der ikke noget der tyder på, at ændringer af indfødsretsloven var forberedt før befrielsen. *Nationaltidende* kunne den 17. juni 1945 berette, at man i Indenrigsministeriet havde stærke overvejelser om ændringer i indfødsretslovgivningen, og at det muligvis ville kræve en ny lov at opnå den ønskede virkning. Et juridisk uafklaret spørgsmål var, om danske kvinder, der havde giftet sig med medlemmer af den tyske værnemagt, var omfattet af værnemagtens eksterritorialret. Hvis det var tilfældet, kunne disse kvinder ikke i juridisk forstand betragtes som boende i Danmark og havde dermed efter loven mistet deres danske indfødsret. Et andet kernepunkt i ministeriets overvejelser drejede sig om, hvorvidt danskere, der var trådt i de forskellige tyske korps' tjeneste, skulle frakendes deres statsborgerret, hvorfor ministeriet gennem politiet ønskede at blive orienteret om de strafferetslige sager, som kunne være relevante for ændringer i indfødsretsloven.²³

21 Protokol *Indfødsret*, nr. 1, bilag 2, 4. bind, møde i Landstingets udvalg den 23. januar, 29. januar og 10. juni 1942.

22 Cirkulære Nr. 295 af 9.10.1945 til Københavns Magistrat, samtlige Amtmænd, Politidirektøren i København og samtlige Politimestre angaaende Behandlingen af Andragender om dansk Indfødsret. Internt notat i Indenrigsministeriet, J.nr. 62-18,1945.

23 Cirkulære fra rigsadvokaten af 17. december 1945 til samtlige politimyndigheder.

Ikke overraskende fik ministeriet i disse sager inspiration fra Sønderjylland, hvor forekomsten af, hvad man opfattede som unational optræden, nok var større end i den øvrige del af landet på grund af det derværende tysksindede mindretal. Man modtog således en anonym skrivelse fra Sønderjylland påtegnet den 11. juni 1945, hvor der gøres opmærksom på, at en del sønderjyske kvinder, herunder også nogle navngivne, havde indgået ægteskab med tyske militærpersoner. En stor del af dem var angiveligt blevet boende her, hvor de: »oppebar en behagelig Understøttelse, der regelmæssigt kom fra den danske Nationalbank.« Under henvisning til, at de under besættelsen havde: »knyttet deres Skæbne til Tyskerne«, blev det foreslået, at loven blev ændret, så de mistede deres danske indfødsret, selv om de blev boende i Danmark.²⁴

Frihedsbevægelsens sønderjyske Raad skrev til ministeriet og gjorde opmærksom på det uønskede i, at unge fra tyske hjem fik dansk indfødsret ved det fyldte 19. år, og man henstillede indtrængende, at loven på det punkt blev lavet om.²⁵

Det var også i Sønderjylland, nærmere betegnet i den østlige del af Haderslev amt, at det lykkedes en kreds af danske sønderjyder, uden presse og agitation, at samle ca. 8000 underskrifter på en resolution, der bl.a. krævede, at de tysksindede danske statsborgere, der blev dømt for at have »forraadt« deres danske »Statsborgerforpligtelse«, blev fradømt deres danske statsborgerret.²⁶

Rigsdagens behandling af særloven (lov nr. 397 af 12. juli 1946)

Befrielsesregeringen blev ved valget i oktober 1945 afløst af venstreministeriet Knud Kristensen med Ejnar Kjær som indenrigsminister. Han fremsatte den 29. maj 1946 forslag til ændring af indfødsretsloven.²⁷ Forslaget var, i modsætning til den endelige lov, uden tidsfrister og uden overgangsordning med mulighed for at søge om at bevare eller erhverve indfødsretten.

I et tidligere forslag var tillige østrigere, japanere og udlændinge født i de sønderjyske landsdele omfattet.²⁸ Udenrigsministeriet fandt

24 J.nr. 62-9, 1945.

25 Skrivelse af 15. november 1945. J.nr.62-34,1945.

26 Berlingske Tidende, 17. februar 1946.

27 Forslag til lov af 1. maj 1946 om ændring af lov nr. 123 af 18. april 1925 om erhvervelse og fortabelse af indfødsret med bemærkninger. Rigsdagstidende 1945/46, tillæg A2, sp. 7115-7122.

28 Indenrigsministeriets forslag af 15. februar 1946 til lov om ændring af lov nr. 123 af 18. april 1925 om erhvervelse og fortabelse af indfødsret.

imidlertid, at man herved gik langt videre end påkrævet under indtryk af de erfaringer, man havde indhøstet under krigen. Heller ikke de statsløse af tysk afstamning fandt ministeriet grund til at medtage. Endelig pegede Udenrigsministeriet på, at de tyske kvinder, der havde giftet sig med danske mænd, efter tysk lovgivning automatisk mistede deres tyske indfødsret. Mistede de nu også den erhvervede danske indfødsret, ville de blive statsløse, hvilket stred imod den internationale opfattelse af, at staterne i deres lovgivning så vidt muligt skulle undgå statsløshed.²⁹

Justitsministeriet udtrykte betænkeligheder ved, at man ville fratage personer deres lovligt erhvervede indfødsret med tilbagevirkende kraft. Det gjaldt især for dem, der havde erhvervet indfødsret efter befrielsen til nu et år efter, for der kunne Indenrigsministeriet jo ikke henvide til, at man på grund af besættelsen ikke havde haft mulighed for at ændre lovgivningen. Man fandt det rimeligere, om der blev fundet muligheder for at fratage konkrete uønskede personer deres indfødsret.³⁰

Efter bemærkningerne til lovforslaget af 1. maj 1946 tilsigtede regeringen: »at undgaa, at Personer, der ud fra nationale Sikkerhedshensyn og lignende maa anses for uegnede til at være danske, kommer ind under Reglerne om automatisk Erhvervelse af Indfødsret«. Hvad »lignende« omfattede, blev aldrig eksplicit udtrykt. Indgrebet blev begrundet med, at forudsætningerne for at erhverve indfødsret automatisk var bristet under besættelsen. Reglen om erhvervelse af indfødsret ved det 19. år havde naturligt som forudsætning, at de unge under deres opvækst i Danmark havde fået en god tilknytning til det danske samfund og dansk kultur. Det var ikke tilfældet for flere unge mennesker, hvis familie i ly af besættelsen havde dannet en slags stat i staten og gennem tysk skolegang og medlemskab af Hitler-Jugend havde modarbejdet en opdragelse i dansk ånd. Også bestemmelsen i 1925-loven om, at en udenlandsk kvinde, der gifter sig med en dansk mand, uden videre får dansk indfødsret, var blevet problematisk under besættelsen. Et ikke ubetydeligt antal danske SS-medlemmer havde under ophold i tyske uddannelseslejre giftet sig med tyske kvinder af udpræget nazistisk sindelag. For disse kvinder, hvoraf mange af deres mænd enten var omkommet under krigen eller var blevet idømt fængselsstraf, ville det være tillokkende at bosætte sig i Danmark for også at slippe ud af fattigdommen og de kaotiske forhold i Tyskland. Hertil kom de tyske

29 Internt notat i Udenrigsministeriet. J.nr. 62-3, 1946.

30 Skrivelse af 10. maj 1946 fra Justitsministeriet til indenrigsministeren. J.nr. 62-3, 1946.

kvindelige civilflygtninge i flygtningelejrene.³¹ Ved ægteskab med en dansk mand kunne de slippe ud af lejrene. Som indenrigsministeren udtrykte sig under behandlingen i Landstinget, kendte han til et tilfælde, hvor: »en blødsøden Præst« havde været behjælpelig med at skaffe de nødvendige papirer, så en kvindelig tysk flygtning kunne indgå ægteskab med en dansk mand. Kvinder, som på tysk foranledning er ført hertil, og: »som vi ikke ønsker at have iblandt os«.³²

Ifølge bemærkningerne erkendte ministeriet dog, at det ville være urimeligt helt at udelukke tyske unge og tyske kvinder, forudsat de opfyldte 1925-lovens regler for erhvervelse af indfødsret. Formålet var alene at sondre mellem de ønskværdige og de uønskværdige. Til de ønskværdige kunne f.eks. høre medlemmer af det danske mindretal i Sydslesvig og sønderjyder, som ikke ved genforeningen automatisk havde erhvervet dansk indfødsret.

Der var ikke i bemærkningerne til lovforslaget knyttet forklaringer til bestemmelsen om umiddelbart at fratage danske kvinder deres medfødte indfødsret ved ægteskab med tyske statsborgere. Det skulle imidlertid vise sig, at det netop blev den paragraf (§ 3), som kom til at volde ministeren de største problemer i Rigsdagen.

Flere af landtingsudvalgets medlemmer var imod at fratage danske kvinder deres medfødte indfødsret, og der blev især henvist til, at bestemmelsen ville være et tilbageslag for den kvindepolitiske indsats, som havde gjort det muligt for kvinder at bevare deres danske indfødsret, selv om de giftede sig med en udlænding.³³ Indenrigsministeren fandt derimod: »at gifter en dansk Kvinde sig med en Tysker, vil det ofte være et Udtryk for en Indstilling, som ikke kan godkendes«.³⁴ Bestemmelsen blev mod ministerens vilje slettet i Landstinget,³⁵ for dog atter at blive indført under behandlingen i Folketinget, hvor der også blev indført en tidsbegrænsning af loven, således at den skulle have virkning fra den 9. april 1940 til 31. december 1947.³⁶ Folketinget vedtog loven med 83 stemmer for og otte stemmer imod.

På ministerens foranledning foreslog landtingsudvalget en overgangsbestemmelse, der gav mulighed for, at de, der inden lovens ikrafttrædelse havde erhvervet dansk indfødsret, kunne ansøge om at bevare denne. Søgte de inden den 31. oktober 1946, kunne de få udstedt et bevis, så de fortsat blev anset for danske, indtil der var truffet

31 Henrik Havrehed: *De tyske flygtninge i Danmark 1945-1949*, Odense 1987.

32 Rigsdagstidende, 1945/46, Landstinget, sp. 1565.

33 Samme, sp. 1560.

34 Samme, sp. 1494.

35 Protokol *Indfødsret*, nr. 1. bilag 2, 4. bind 1933-1951, møde den 9. juli 1946.

36 Rigsdagstidende, 1945/46, Folketinget, sp. 7302.

endelig afgørelse om ansøgningen.³⁷ Udvalget ønskede at få forelagt *alle* ansøgninger efter overgangsbestemmelsen, hvilket betød, at Indenrigsministeriet ikke på forhånd kunne sortere i de sager, som blev forelagt udvalget.³⁸

Under Landstingets afsluttende behandling rettede især socialdemokraten Ingeborg Hansen og Hermod Lannung fra Det Radikale Venstre en kraftig kritik mod den i Folketinget genindførte § 3. Ingeborg Hansen fremførte, at kvindeorganisationerne gennem mere end 40 år havde arbejdet på, at kvinders statsborgerret ikke automatisk følger ægtefællen. 1925-loven var på det område en stor landvinding, og hun så ingen sammenhæng mellem det, at man ville forhindre fremmede i automatisk at få dansk indfødsret, og det at fratage en meget lille del af danske kvinder deres medfødte indfødsret. Det var efter hendes opfattelse at pålægge nogle gifte kvinder en straf, hvorimod man ikke havde mulighed for at fratage andre – ugifte – kvinder deres indfødsret, uanset hvordan de havde opført sig under besættelsen.³⁹

Hermod Lannung hæftede sig ved bestemmelsens tilfældighed og vilkårlighed. Den ville ikke ramme ugifte kvinder, der havde haft omgang med tyske mænd, eller mænd, der havde giftet sig med uønskede tyske kvinder, og ej heller personer, der havde udøvet grove forbrydelser. Han fandt ingen mening i, at kvinder, der havde giftet sig med tyske mænd, skulle stilles ringere, end den »Feltmadras«, der ikke havde giftet sig.⁴⁰ Efter ministerens opfattelse havde disse kvinder ved at indgå ægteskab med tyskere valgt fjenden. Muligvis havde de handlet ud fra »de ædlest motiver«, men hvis en undersøgelse af deres forhold viste, at det ikke var tilfældet, så måtte de efter hans mening finde sig i at få frataget deres indfødsret.⁴¹

Ministeren gav tilsagn om, at der for at erhverve eller generhverve indfødsretten *alene* ville blive lagt vægt på ansøgerens nationale holdning og ikke på andre forhold, som f.eks. vandel, moral, offentlig støtte eller sprogkundskaber, som det var tilfældet ved ansøgning om naturalisation.⁴²

Afgørende for, at der til sidst også i Landstinget kunne mønstres et flertal for forslaget, var den tidsfrist, som var kommet ind under behandlingen i Folketinget. Den fjernede de sidste betænkeligheder for flere af medlemmerne.⁴³

37 Samme, sp. 7272.

38 Protokol *Indfødsret*, nr. 1, bilag 2, 4. bind 1933-1951, møde den 4. juli 1946.

39 Rigsdagstidende, 1945/46, Landstinget, sp. 2150-51.

40 Samme, sp. 2152, 2158, 2159.

41 Samme, sp. 2153.

42 Samme, sp. 1494.

43 Samme, sp. 2154.

Loven blev vedtaget i Landstinget den 11. juli 1946 med 38 stemmer for og 10 imod og trådte i kraft den 12. juli 1946 som Lov nr. 379 af 12. juli 1946 om ændring af lov nr. 123 af 18. april 1925 om erhvervelse og fortabelse af indfødsret.

Ministeriet forventede, at langt det største antal af dem, der ansøgte, ville være egnede til at få deres indfødsret bekræftet.⁴⁴ De, der fik afslag på deres ansøgning, var herefter henvist til at søge om naturalisation, såfremt de fortsat ønskede at blive danske statsborgere.

Kommentarer til lov nr. 379 af 12. juli 1946

Justitsministeriets forslag om at gå målrettet efter de uønskede personer og fratage dem indfødsretten kunne ikke imødekommes, da myndighederne ikke havde nogen form for registrering af de potentielle personer. Det betød, at mange, der havde været loyale over for Danmark under besættelsen, måtte igennem en prøvelse af deres forhold. Som forventet kom der da også kraftige protester fra familier, som følte sig forulempet ved, at den ene af ægtefællerne blev frataget sin lovligt erhvervede indfødsret.⁴⁵ I et tilfælde ønskede ægtemanden i protest at frasige sig sin danske indfødsret, hvilket dog ikke kunne lade sig gøre, medmindre han forinden skaffede sig et andet statsborgerskab.⁴⁶

Ej heller fik landsforrædere, værnemagere m.fl. frataget deres indfødsret. Her vejede ønsket om at undgå statsløshed tungest. Med hensyn til de kvindelige tyske civilflygtninge i lejrene, så udgjorde de ikke nogen sikkerhedsmæssig risiko, men det var klar dansk politik lige fra befrielsen, at man ikke ønskede dem her i landet.⁴⁷

For de danske kvinder, der havde indgået ægteskab med tyske statsborgere, var der tale om at fratage dem en medfødt rettighed, uden at de havde forbrudt sig mod loven. Efter ministerens og flere rigsdagsmedlemmers mening havde de i en for landet skæbnesvanger situation valgt fjenden, og det var derfor svært at se, hvordan en prøvelse af deres nationale holdning skulle kunne skaffe dem deres indfødsret tilbage. Det skulle jo, som indenrigsministeren havde udtrykt det, komme an på, om de havde handlet »ud fra de ædleste motiver«, hvordan man så ellers skulle finde ud af det. Værnemagtens soldater skulle have tilladelse til at gifte sig med danske piger, og ved bedømmelsen af pigerne

44 Indenrigsministeriets cirkulære af 19. juli 1946.

45 Land og Folk, 5. juni 1946.

46 J.nr. 62-62, 1949.

47 Tage Kaarsted, side 305-306.

samarbejdede de danske myndigheder med besættelsesmagten blandt andet om oplysninger om pigernes vandel. Dog ville myndighederne ikke bidrage til den racemæssige bedømmelse af pigerne.⁴⁸

Formentlig lå politikerne under for en stemning, der krævede en eller anden form for straf af »tyskerpigerne«, og da de ikke blev omfattet af retsopgøret, kunne man her i det mindste ramme de gifte. Måske omfatter bestemmelsen det, der under lovens fremsættelse i Rigsdagen, sammen med det sikkerhedsmæssige, blev betegnet »eller lignende«, men under alle omstændigheder er det vanskeligt at forstå fradømmelsen af deres indfødsret som andet end et ønske om hævn.

Der var desuden tale om en klar diskrimination af kvinder, eftersom mænd, »der valgte fjenden«, ikke fik frataget deres indfødsret. Her kan hensynet til, at mændene som konsekvens af en fratagelse af indfødsretten ville blive statsløse, have vejet tungt. Rigsdagen kunne dog også have valgt ikke at hævne sig på de gifte piger, når man alligevel ikke mente at kunne ramme alle »tyskerpigerne« og de danske mænd.

Anette Warring har undersøgt motiverne for den voldelige selvtægt, som »tyskerpigerne« blev udsat for både under og efter besættelsen. Det var især pigernes umoralske og usømmelige opførsel, der havde provokeret overfaldene, men også jalousi og krænkelser af den nationale ære indgik i de motiver, der blev udtalt.⁴⁹ Det må formodes, at det var motiver af samme karakter, der drev politikerne.

De personer, der var omfattet af lov nr. 379, måtte selv tage initiativ til at få bedømt deres statsborgerlige forhold, og skal man tro Silkeborg Avis, fandtes der hen i september 1946 en del kvindelige udlændinge, som troede, at de havde giftet sig dansk statsborgerskab til. Det lokale politi havde på det tidspunkt ikke modtaget en eneste henvendelse fra de kvinder, som loven omfattede.⁵⁰

Forlængelse af lov nr. 379 af 12. juli 1946

I sensommeren 1947 forberedte man i Indenrigsministeriet en forlængelse af lov nr. 379. Efter folketingsvalget den 28. oktober 1947 blev ministeriet Knud Kristensen afløst af en socialdemokratisk mindretalsregering under ledelse af Hans Hedtoft, og Jens Smørum overtog Indenrigsministeriet.⁵¹

48 Anette Warring: »Køn, seksualitet og national identitet«, Historisk Tidsskrift, bind 94, 1994, side 294.

49 Samme, side 297.

50 Silkeborg Avis den 5. september 1946.

51 Tage Kaarsted, side 330 f.

Ministeriet lagde op til en forlængelse af indgrebene over for både 19 års-reglen (§ 1) og tyske kvinders erhvervede indfødsret ved ægteskab med danske mænd (§ 2). Af lovforslagets bemærkninger fremgår det, at de grunde, der i sin tid medførte, at reglerne om automatisk erhvervelse af indfødsret, blev sat ud af kraft, fortsat gjorde sig gældende i vidt omfang. Der blev manet til forsigtighed med at tro, at en tysker er fuldt indlevet i det danske samfund, og der henvistes til den bistand, medlemmer af den herværende tyske koloni ydede ved tyskernes indmarch den 9. april 1940. Man måtte efter ministeriets mening fortsat se med nogen mistro på medlemmer af tyske foreninger og forsamlinger, selv om deres opførsel ikke havde været af en sådan karakter, at Justitsministeriet havde villet udvise dem.

Det samme gjaldt for tyske kvinder, der søgte at komme bort fra nøden i Tyskland ved at indgå ægteskab med danske mænd. Det anføres, at interessen herfor om muligt var større end halvandet år tidligere. Der henvistes også til de mange tyske flygtninge, der endnu sad i lejrene, og endelig også til de »angreb«, som det formuleres, man kunne forvente fra tyske piger på den danske brigade i Tyskland. Proforma-ægteskaber mod betaling anførtes som en mulighed.⁵²

Derimod blev der ikke lagt op til en forlængelse af bestemmelsen om, at danske kvinder, der gifter sig med tyske statsborgere, ville miste deres medfødte indfødsret, uanset om de forlod landet (§ 3). Paragraffen var som tidligere omtalt meget omstridt og var årsagen til, at de radikale medlemmer af Rigsdagen ikke dengang medvirkede til lovens vedtagelse.⁵³ Med hensyn til de danske kvinder, der nu ville indgå ægteskab med en tysk statsborger, havde man vanskeligt ved at tænke sig, at det kunne være ud fra andet end fuldt normale forudsætninger. Begrundelsen forekommer noget søgt, da ægteskaber indgået under besættelsen formentlig også var ud fra normale forudsætninger, nemlig at man ønskede at leve sammen. Den egentlige begrundelse var nok snarere den modstand, som bestemmelsen havde givet anledning til i 1946, og måske også, at den ophidsede stemning havde lagt sig noget siden da. Lovens § 1 og § 2 blev forlænget til udgangen af 1948.⁵⁴

Administrationen af lov nr. 379 af 12. juli 1946

De administrative procedurer og forudsætningerne for loven fremgik

52 Notat af 25. september 1947 til ministeren. J.nr. 62-39, 1947.

53 Rigsdagstidende 1947-48, Landstinget, sp.100.

54 Lov nr. 528 af 22. december 1947.

af Indenrigsministeriets cirkulære af 19. juli 1946.⁵⁵ Herefter skulle ansøgningerne behandles hurtigst muligt, og der blev lagt vægt på, at der blev ydet ansøgerne al mulig bistand. Ved bedømmelsen af ansøgerne skulle der alene lægges vægt på deres nationale holdning, og ministeriet forventede, at de fleste af ansøgerne ville kunne optages.

Ansøgernes nationale holdning blev hovedsagelig vurderet på baggrund af politiets afhøring af danske personer, der kendte noget til ansøgeren, såsom arbejdsgiveren, arbejdskammerater, husværten, naboer i opgangen, købmanden, ismejeriet med flere. De blev f.eks. udspurgt, om ansøgeren havde udtalt sig positivt om Hitler og nazismen, om han eller hun havde ønsket, at Tyskland ville vinde krigen, om ansøgeren havde haft besøg i sit hjem af uniformerede tyskere, havde optrådt provokerende osv. Evt. medlemskab af det nazistiske parti eller tilhørsforhold til den tyske koloni omkring Sct. Petri skole og kirke var ligeledes forhold, der skulle undersøges.

Det er åbenbart, at retssikkerheden ikke var optimal. De afhørte personer kunne f.eks. benytte lejligheden til at udtale sig negativt om ansøgeren, hvis der var tale om et personligt uvenskab, eller de bare ikke kunne lide dem. Der kunne også med tiden opstå tvivl om, hvorvidt de afhørte virkelig kunne huske ansøgeren, hvorfor der blev indført krav om, at der blev vedlagt ansøgningen et billede af ansøgeren.⁵⁶ Indenrigsministeriet måtte også i et tilfælde gøre den lokale politimester opmærksom på, at indfødsretsudvalget ikke brød sig om udtalelser fra unavngivne personer.⁵⁷

Der var i disse sager tale om et meget stort ressourceforbrug. Politiets afhøringer omfattede typisk 5-8 personer, men kunne i enkelte sager godt komme op på flere end 10 afhørte. Dertil kom, at sagerne ofte blev sendt flere gange mellem de forskellige myndigheder for at indhente supplerende oplysninger, herunder fremskaffelse af flere attester eller politiafhøringer. I nogle tilfælde skulle ansøgningerne gennem Udenrigsministeriet sendes til høring hos de allierede kontrolmyndigheder i Tyskland. Politikernes løfte om, at sagerne skulle behandles hurtigt, forekommer derfor at have været svært at opfylde.

⁵⁵ Indenrigsministeriets cirkulære af 19. juli 1946 til Københavns magistrat, samtlige amtmænd og politimestre om ændring af visse bestemmelser i lov nr. 123 af 18. april 1925 om erhvervelse og fortabelse af indfødsret.

⁵⁶ Indenrigsministeriets cirkulære af 9. august 1947 angående behandling af andragender om dansk indfødsret.

⁵⁷ J.nr. 62-163, 1947.

Erhvervelse af indfødsret ved det 19. år (§ 1)

Ikke uventet gav flere sager anledning til usikkerhed i Indenrigsministeriet. En ung pige, der havde gået på en tysk skole i Haderslev, fik de bedste anbefalinger ved politiets afhøringer, og både amtet og rigspolitiet anbefalede hende, da der ikke var noget at sige hende på i national henseende. En embedsmand henviste til, at det efter lovens bemærkninger netop var meningen at ramme unge opdraget i »tysk ånd«, hvorimod en anden gjorde gældende, at det måtte være hendes egne holdninger, der skulle lægges til grund. Ministeriet endte med at indstille hende til optagelse, men i samrådet med landstingsudvalget fik hun afslag, dog med den formildende forudsætning, at hun ikke blev udvist af landet.⁵⁸ En anden sønderjysk pige, som også fik afslag, blev anset for at være indlevet i det danske samfund, men efter amtets mening formentlig ikke i dansk kultur. Hun havde opholdt sig to en halv måned på en handelsskole i Tyskland, og det lå inden for den tid, som hun i det danske gesandtskab havde fået oplyst, var acceptabelt.⁵⁹ Nogen regel om, hvor længe man måtte være i udlandet og stadig være omfattet af »19 års-reglen«, eksisterede imidlertid ikke.⁶⁰

De unge, der ved deres fyldte 19. år erhvervede dansk indfødsret, bibeholdt deres medfødte tyske statsborgerskab.⁶¹ Mange af disse blev tvangsindkaldt til tysk krigstjeneste, og flere skulle ved krigens afslutning befinde sig i allieret krigsfangenskab.⁶² For dem, der endnu ikke var fyldt 19 år, anvendte Indenrigsministeriet den praksis, at kravet i indfødsretsloven om, at man blivende skulle have haft sit hjemsted i Danmark, ikke var opfyldt, uanset om krigstjenesten kun var kortvarig.⁶³ Pigerne blev indkaldt til tysk arbejdstjeneste, som kunne foregå både her i landet og i Tyskland. En pige, der angiveligt var tvunget til fire måneders arbejdstjeneste i Tyskland, fik afslag på sin ansøgning ved det 19. år. Hun havde også gået på Sct. Petri skole.⁶⁴

Under besættelsen gjorde Udenrigsministeriet imidlertid et stort arbejde for at hjælpe disse unge mennesker i det omfang, ministeriet blev bekendt med de enkelte personer gennem politiet, Indenrigsministeriet eller ved direkte henvendelse. Da det under besættelsen ikke var muligt at omtale sagerne offentligt, var det mere eller mindre tilfældigt,

58 J.nr. 62-1665, 1947.

59 J.nr. 62-290, 1947.

60 J.nr. 62-558, 1945.

61 Knud Larsen, side 389.

62 Sønderjyden, 1. juni 1945.

63 J.nr. 62-767, 1945.

64 J.nr. 62-464, 1945.

hvem der blev hjulpet. Tyskland var berettiget til at se bort fra, at en af dets egne statsborgere samtidig havde indfødsret i et andet land, men indvilgede i, efter langvarige og vanskelige forhandlinger med Udenrigsministeriet, at give udsættelse (på ubestemt tid) for de unge mennesker, når Udenrigsministeriet søgte herom. En mere principiel ændring kunne de herværende tyske myndigheder næppe gå med til uden at forhøre sig i Berlin, og det blev af de danske myndigheder anset for utænkeligt, at man her ville gå med til, at tyske statsborgere inden for rækkevidde, blev fritaget for krigstjeneste.⁶⁵ Man kan således konstatere, at mens Udenrigsministeriet under besættelsen søgte at hjælpe de her i landet boende unge tyskere, anvendte man efter befrielsen en hård praksis over for dem, for hvem det ikke lykkedes at slippe for tysk krigstjeneste.

Det var således oplagt, at en ung mand fik afslag, da han havde gået på Sct. Petri skole, været medlem af en tysk ungdomsorganisation og været indkaldt til tysk krigstjeneste,⁶⁶ og det samme gjaldt en anden, som havde meldt sig frivilligt til det tyske luftvåben som mekaniker.⁶⁷ Ansættelse i det tyske gesandtskab i København som hushjælp førte ligeledes til fratagelse af dansk statsborgerskab.⁶⁸ Som et mere kuriøst eksempel kan nævnes en ung mand, som ved afslutningsfesten på Sct. Petri skole holdt en meget nazistisk inspireret tale. Han formåede også at få Udenrigsministeriet til at søge om fritagelse for tysk krigstjeneste for sig, men det ville de tyske myndigheder dog ikke gå med til. Han bevarede heller ikke sit danske statsborgerskab.⁶⁹

Hovedreglen var den, at unge tyskere, som havde været indkaldt til tysk tjeneste, havde gået på en tysk skole eller været medlem af en tysk ungdomsorganisation, ikke erhvervede dansk indfødsret. Det samme gjaldt for de tyske piger, der havde fraterniseret med værnemagten, og for dem, der havde opholdt sig i Tyskland, uanset hvor kort opholdet havde været.⁷⁰

Der var dog undtagelser fra det generelle billede. En ung statsløs mand, senest tysker, blev optaget, uanset at hans far var meget tysksindet.⁷¹ Også en ung mand, som havde erhvervet dansk indfødsret ved

65 Brev af 30. december 1949 fra Indenrigsministeriet til landstingsmand P. Mortensen. J.nr. 62-67, 1949.

66 J.nr. 62-373, 1947.

67 J.nr. 62-1527, 1947.

68 J.nr. 62-63, 1947.

69 Brev af 30. december 1949 fra Indenrigsministeriet til landstingsmand P. Mortensen. J.nr. 62-67, 1949.

70 J.nr. 62-1796, 1906, 1946.

71 J.nr. 62-1957, 1946.

sit 19. år i juni måned 1940, blev optaget på trods af, at han var tysk døbt og konfirmeret, havde taget mellemskoleeksamen fra den tyske skole i Haderslev i 1937 og været tysk soldat i flere år. Det anføres, at den tyske skole i Haderslev først fra 1941 havde været arnested for tyskhed og nazisme, og han blev optaget under henvisning til, at han ikke havde været under aktiv tysk-nazistisk påvirkning i skoletiden, og at hjemmesproget var dansk. Eksemplet viser, at bedømmelserne var individuelle, med vide rammer for Rigsdagens skøn.

Tyske kvinder gift med danske mænd (§ 2)

Som det blev fremhævet ved lovens behandling, var det især de tyske kvinder med udpræget nazistisk sindelag, som havde giftet sig med danske mænd i tysk tjeneste, der skulle fratages deres danske statsborgerskab. Sådant blev det også f.eks. for en dansk SS-mands hustru, der på flere frisørsaloner havde optrådt provokerende med stærkt nazistiske udtalelser.⁷² Det blev dog også tilfældet for flere ikke-nazistiske kvinder gift med danske frikorpsfolk.⁷³ En sygeplejerske, der blev omtalt som en stræbsom og ordentlig, respektabel kvinde, havde i 1942 giftet sig med en dansk frikorpsmand, som fik 16 års fængsel for sine forbrydelser. De havde to børn sammen, men havde ikke levet meget sammen på grund af krigen, og da de heller ikke ville komme til det foreløbig på grund af hans lange fængselsstraf, generhvervede hun ikke dansk indfødsret.⁷⁴ En anden var blevet gift med en dansk SS-officer, som fik seks års fængsel. Hun fik afslag på sin ansøgning, da manden havde anbragt hende hos sin danske nazistiske familie, som manglede evnen og viljen til at opdrage hende i det danske folkesamfund.⁷⁵ Der blev dog også taget menneskelige hensyn, f.eks. over for en tysk kvinde, der med parrets fælles barn var ved at gå til grunde i Tyskland på grund af sult og nød. Hendes mand havde udstået sin straf, og da der i øvrigt ikke var noget at sige hende på, bevarede hun indfødsretten.⁷⁶

Da man kom frem til 1949, blev praksis i landstingsudvalget lempeligere, således at der skulle være noget ekstra negativt ved de danske nazisters tyske koner, for at de ikke skulle kunne erhverve dansk

72 J.nr. 62-2035, 1946.

73 J.nr. 62-2692, 2744, 2668, 1946.

74 J.nr. 62-2642, 1946.

75 J.nr. 62-1622, 1947.

76 J.nr. 62-1583, 1947.

indfødsret.⁷⁷ De dansk-gifte tyske kvinder, der havde arbejdet for tyskerne her i landet, fik derimod afslag. Det kunne være arbejde i det tyske gesandtskab,⁷⁸ i den tyske kantine på politigården⁷⁹ eller som kontorist i Shellhuset.⁸⁰ Afslag fik også en hustru, som havde arbejdet for værnemagten og haft nogen forbindelse med de tyske civile flygtninge.⁸¹

Som en undtagelse blev en tysk kvinde gift med en dansk mand i 1943 optaget, selvom hun arbejdede som korrespondent hos det tyske gesandtskab. Herfra gav hun nemlig oplysninger til modstandsbevægelsen, ligesom hun stillede sin lejlighed til rådighed for frihedskæmpere. Sagen må opfattes som enestående, eftersom den ledende embedsmand i indfødsretssager i Indenrigsministeriet ikke undlod at notere sit ubehag ved at en optage en tysker, der havde været ansat hos den tyske ledelse her i landet.⁸²

Under besættelsen arbejdede flere end 100.000 danskere i Tyskland. De fleste var frivillige, men nogle blev også presset af deres arbejdsløshedskasse eller den kommunale forvaltning til at tage arbejde dér på grund af arbejdsløsheden her i landet.⁸³ Mange af dem blev gift med tyske piger, som derved fik dansk indfødsret. Det billede, der tegner sig ud fra ansøgningerne, er, at disse kvinder fik lov at beholde deres danske indfødsret, medmindre der var noget særligt ufordelagtigt at sige dem på. Det gjaldt også, selv om manden havde været værnemager,⁸⁴ eller hvor kvinden var blevet eller ønskede at blive skilt.⁸⁵

Der blev i denne kategori af sager fundet flere tilfælde, hvor indfødsretsudvalget ikke fulgte ministeriets indstilling. En tysk kvinde gift med en dansk mand, som havde haft civilt arbejde i Tyskland, blev af Indenrigsministeriet indstillet til afslag, men blev alligevel accepteret i samråd. Kommunalbestyrelsen havde anbefalet afslag, hvorimod Rigspolitiet ikke fandt tilstrækkeligt grundlag for at afslå. Ved afhøringer havde mejeriudsalget udtalt, at ansøgeren: »var lidt til en Side og meget barnligt præget«, og købmanden mente: »at hun var meget tysksindet og noget tilbage og dum«.⁸⁶

77 J.nr. 62-2640,2751, 1946.

78 J.nr. 62-1566, 1947.

79 J.nr. 62-2574, 1947.

80 Hovedkvarter for Gestapo i København. J.nr. 62-2575, 1947.

81 J.nr. 62-1958, 1946.

82 J.nr. 62-1542, 1946.

83 Den Store Danske Encyklopædi, bind 19, 2001, side 411.

84 J.nr. 62-1553, 1947.

85 J.nr. 62-2888, 2661, 1946 og J.nr. 62-2348, 1948.

86 J.nr. 62-2155, 1946.

I et eksempel var der ved afhøringerne blevet sat spørgsmål ved an søgerens sædelighed, hvorfor politimesteren anså hende for uønskværdig. Amtet havde imidlertid forstået, at man ikke skulle forholde sig til sædelighed, vandel m.m. Da der ikke var udtalt noget ufordelagtigt om hendes nationale holdning, blev hun optaget. Som en ministeriel embedsmand udtrykte det: « Hun er ingen Pryd for det danske Samfund, men vi kommer ikke uden om at tage hende«. ⁸⁷

De tysk-jødiske flygtninge havde ifølge en tysk forordning fra 1941 mistet deres tyske statsborgerskab og var således statsløse. Nogle blev gift med danske mænd under besættelsen og erhvervede derved dansk indfødsret. ⁸⁸ I et eksempel var kvinden kommet hertil som flygtning i 1938 og var blevet gift med en dansk mand i 1942 og skilt allerede i juli 1943. I oktober 1943 måtte hun atter flygte, denne gang til Sverige, og kom så tilbage i 1945. ⁸⁹ I denne som i andre lignende sager gjorde politiet sig ved afhøringerne store anstrengelser for at sikre sig, at der ikke var tale om proforma-ægteskaber. Denne nidkærhed fra politiets side faldt ministeren for særlige anliggender, Per Federspiel, for brystet. Han henviste i et brev til indenrigsminister Arnth Jensen til, at på det ministermøde, hvor lovforslaget blev behandlet, var der enighed om, at det navnlig ikke var hensigten med loven at ramme nazismens ofre. Han fandt ikke, at disse flygtninge fra et udrensningssynspunkt var farlige for danske interesser, og at det lå: »udenfor den danske Stats Opgaver at bidrage til yderligere Forvirring i de europæiske Befolkningsforhold...«. ⁹⁰ Til nazismens ofre hørte således en lidt ældre jødisk flygtning, som var kommet hertil i 1943 efter forfølgelse i Tyskland. Hun havde sine børn og børnebørn her i landet, og indgik et erkendt proformaægteskab med en dansk mand, og den herved opnåede indfødsret blev taget fra hende. ⁹¹

De kvindelige tyske civilflygtninge

Danske mænd skulle søge justitsministeriet om tilladelse til at gifte sig med en flygtning. Inden et par kom så langt, havde de naturligvis haft et vist samkvem, men da det efter befrielsen var strafbart at fraternisere med flygtningene, ⁹² måtte manden først afsone sin straf, inden et evt.

87 J.nr. 62-1531, 1950.

88 J.nr. 62-2523, 2034, 2514, 1946. J.nr. 62-1564, 1947.

89 J.nr. 62-2673, 1946.

90 Brev af 14. juli 1947 fra Per Federspiel til Arnth Jensen. J.nr. 62-36, 1947.

91 J.nr. 62- 2593, 1946.

92 Henrik Havrehed, side 226.

ægteskab kunne komme på tale. Der findes ingen opgørelser over, hvor mange ægteskaber, der blev indgået mellem danske mænd og kvindelige tyske flygtninge. Ifølge Havrehed skulle der være givet tilladelse til omkring 200 af disse ægteskaber, men hvor mange der blev indgået i alt, vides ikke.⁹³

Der er ikke ved gennemgang af sagerne truffet eksempler på ansøgninger fra tyske kvindelige flygtninge om at opretholde dansk indfødsret efter ægteskab med dansk mand her i landet. I et tilfælde indgik en dansk mand i 1948 ægteskab med en tysk flygtning i Tyskland. Forinden var han her i Danmark blevet straffet for samkvem med hende. Nu søgte hun så at opnå dansk statsborgerskab, hvilket blev bevilget, da der ikke var noget ufordelagtigt ved hendes nationale holdning.⁹⁴

En litauisk kvinde opnåede dansk indfødsret ved ægteskab med en dansk mand, selv om hun kom til Danmark som flygtning på tysk foranledning. Russerne havde i 1940 bortført hendes forældre, og hun kom efter et ophold i en fangelejr i Østpreussen med flygtningestrømmen til Danmark. Da hun ikke var tysk statsborger, blev hun lukket ud af flygtningelejren og kom til at tjene ved landbruget.⁹⁵ En anden flygtning, angiveligt fra Litauen, kom også hertil på tysk foranledning og blev gift med en dansk mand i 1948. Hun bevarede også sin herved opnåede danske indfødsret, selv om hun ikke kunne dokumentere hverken sin identitet eller herkomst.⁹⁶

Selv om antallet af ægteskaber mellem danske mænd og tyske flygtninge ikke er kendt, må det dreje sig om meget få, de mange tusinde kvindelige flygtninge taget i betragtning, så det politiske mål med at holde flygtningene ude fra det danske samfund blev opfyldt.

Danske kvinder gift med tyske statsborgere (§ 3)

Efter lovens bemærkninger var det først og fremmest de danske kvinder, der havde giftet sig med tyske soldater, indgrebet var rettet imod. Som udgangspunkt stod kvindernes sag dårligt, da deres skæbne var meget afhængig af politiafhøringerne af danske borgere, og der var i befolkningen en stærk antipati mod »tyskerpigerne«. Lovens manglende klarhed gjorde det også vanskeligt for ministeriet at administrere bestemmelsen. Som en ministeriel embedsmand noterede sig, så havde

93 Henrik Havrehed, side 230 ff.

94 J.nr. 62-1649, 1950.

95 J.nr. 62-1603, 1950.

96 J.nr. 62-1402, 1949.

ministeren på den ene side meldt ud, at det var uacceptabelt, at danske piger giftede sig med værnemagtens soldater, men på den anden side skulle de have lov at få deres sag prøvet – uden at der imidlertid var oplyst noget om kriterierne for denne prøvelse.⁹⁷

Det generelle indtryk er, at meget få af disse ægteskaber holdt. Flere havde aldrig rigtig nået at leve sammen. Manden kunne være hjemsendt til Tyskland ved befrielsen eller forinden, sidde i russisk krigsfangenskab, være omkommet, eller også var de blevet skilt, eller de ønskede at blive det.⁹⁸ Ofte var der børn i ægteskabet, og moderen stod nu alene og risikerede at blive udsendt til det krigshærgede Tyskland.

I et par tilfælde, hvor kvinderne fik deres indfødsret tilbage, blev der lagt vægt på, at kvinderne havde holdt sig til den samme mand. Det var måske det, ministeren havde ment med at handle ud fra »ædle motiver«. De var begge blevet skilt fra deres tyske mand, og børnene fra ægteskaberne opholdt sig hos mødrene.⁹⁹ I det hele taget blev der lagt vægt på, at pigerne var blevet skilt eller ønskede at blive det, og der blev også taget hensyn til, om der var børn hos moderen.¹⁰⁰ Det var dog ikke altid tilstrækkeligt, og svarene på politiets afhøringer kunne også afhænge af, hvem man spurgte. En ung pige fra Sønderjylland, som studerede i Tyskland, blev gravid med en tysk officer, med hvem hun blev gift. Hun fødte sit barn i Danmark og blev skilt i 1947. Oplysningerne fra afhøringerne om hendes opførsel under besættelsen var meget afvigende. Nogle sagde, at hun var den værste »tyskertøs« af dem alle, mens andre gav hende de bedste skudsmål. Hun fik afslag, under henvisning til sin fraternisering med tyske soldater, uanset hun var skilt og alene med sit barn.¹⁰¹

Det var et særligt problem for de kvinder, der ikke fik deres indfødsret tilbage, at de kunne udvises. En dansk kvinde fra Sønderjylland blev i 1943 gift med en tysk soldat. De fik et barn sammen, men nåede kun at leve sammen i tre måneder. Manden var savnet og formentlig omkommet i russisk krigsfangenskab. Hun blev af politimesteren, amtet og ministeriet anbefalet til afslag.¹⁰² Amtmanden sendte imidlertid, foranlediget af denne sag, en skrivelse til Indenrigsministeriet, hvor han gjorde opmærksom på det problem, som amtet sad i, når de i en sådan ansøgning ville indstille til afslag, men på den anden side mente,

97 J.nr. 62-2661, 1946.

98 J.nr. 62-2039, 1738, 1584, 2661, 1946.

99 J.nr. 62-1536, 1946. J.nr. 62-2661, 1946.

100 J.nr. 62-1838, 1893, 1949. J.nr. 62-1584, 1946.

101 J.nr. 62-194, 1949.

102 J.nr. 62-2039, 1946.

at en udvisning måtte anses for: »en saa stor Haardhed overfor Vedkommende, at den muligt ikke staar i rimeligt Forhold til det af Paagældende udviste Forhold«. Amtmanden lagde op til, at spørgsmålet om udvisning blev behandlet samtidig med indfødsretssagen.¹⁰³ I den aktuelle sag blev kvinden optaget på trods af ministeriets indstilling.

Havde pigerne, ud over at være gift med en tysker, tillige arbejdet for værnemagten, fik de afslag på optagelse. Det gjaldt f.eks. en pige, der havde arbejdet som telefonistinde, oven i købet iført tysk uniform.¹⁰⁴ En anden havde arbejdet som kontorist på Shellhuset og på politigården og havde sendt sit barn i den tyske skole.¹⁰⁵

Der kan i afgørelserne spores en tendens til, at man så mildere på ægteskaber indgået efter befrielsen, måske fordi man i disse tilfælde kunne se bort fra, at der skulle ligge en betagelse af nazismen og det store Tyskland bag. En dansk kvinde blev i sommeren 1945 gift med en tysk soldat, som optrådte under falsk identitet, hvad hun var klar over. Hun havde forinden fået et barn med en anden tysk soldat, som hun havde smittet med en kønssygdom. Hun blev optaget med følgende bemærkning fra en ministeriel embedsmand: »Enig i, at hun er en kedelig Tøs at skulde optage og at vi nok maa til det alligevel«. ¹⁰⁶ En anden dansk kvinde gift med en tysk soldat i sommeren 1946 blev ligeledes optaget.¹⁰⁷

De gifte norske »tyskerpiger« fik også frataget deres indfødsret, og de blev i stort omfang udvist til Tyskland uden mulighed for at få deres sag prøvet individuelt.¹⁰⁸

Antal optagne på »tyskerlovene«

Som det er fremgået, var der i flere tilfælde knyttet nogen usikkerhed og vilkårlighed til afgørelserne om optagelse på »tyskerlovene«. Ved gennemgang af ansøgningerne er det dog tydeligt, at ministeriet holdt sig i løbende kontakt med landstingsudvalget og gjorde sig store

¹⁰³ Skrivelse af 7. maj 1947 fra Tønder amt til Indenrigsministeriet. J.nr. 62-2039, 1946.

¹⁰⁴ J.nr. 62-2564, 1946.

¹⁰⁵ J.nr. 62-2575, 1946.

¹⁰⁶ J.nr. 62-1880, 1947.

¹⁰⁷ J.nr. 62-1742, 1947.

¹⁰⁸ Norsk provisorisk anordning af 17. august 1945. Lars Borgersrud: *Staten og krigsbarna*, Oslo 2004, side 171-172. Kåre Olsen: *Krigens barn. De norske krigsbarna og deres mødre*, Oslo 1998, side 307.

anstrengelser for at holde en linje i afgørelserne. I de relativt få tilfælde, hvor landstingsudvalget i sine afgørelser ikke fulgte ministeriets indstilling, er det ikke muligt at forklare afvigelserne, da der intet skriftligt foreligger herom. Det kan ikke udelukkes, at landstingsmedlemmernes lokale kendskab, i nogle tilfælde kan have haft betydning for afgørelserne.

Da den sidste »tyskerlov« var udstedt ved udgangen af 1952, var der i alt blevet optaget 2715 personer, som derved enten havde erhvervet eller bevaret dansk indfødsret.¹⁰⁹ Antallet af personer, der var omfattet af lov nr. 379 af 12. juli 1946, kendes ikke, og der ses ikke at være nogen opgørelser over, hvor mange der har søgt optagelse efter loven, og dermed heller ikke over det antal, som har fået afslag. Ej heller vides der noget om, hvor mange der helt har undladt at søge. Det er imidlertid muligt at danne sig et kvalificeret skøn over, hvor stor en del der fik afslag. Ved de tre første »tyskerlove« udstedt i 1948-49 blev der optaget i alt 1685 personer, og 225 personer fik afslag.¹¹⁰ Det vil sige, at ca. 12 % af ansøgerne fik afslag. Da de 1685 personer udgør næsten to tredjedele af samtlige optagne, og da der ses en tendens efter 1949 til en lidt lempeligere administration, kan det forsvares at sige, at omkring 300 personer fik afslag. Det betyder også, som forudsagt af indenrigsministeren ved lovens fremlæggelse, at hovedparten af ansøgerne klarede prøvelsen.

De optagne fordeler sig i runde tal i de forskellige kategorier med omkring 370 personer optaget efter »19 års-reglen«, 2100 tyske kvinder gift med danske mænd, og knap 200 danske kvinder gift med tyske mænd.¹¹¹ Heraf ses, at næsten 80 % af de optagne var tyske kvinder gift med danske mænd, hvilket kan forklares med det meget store antal danske »tysklandsarbejdere«.

Behandlingstiden for ansøgningerne varierede meget, men lå for hovedpartens vedkommende mellem to og tre år. Fra omkring 1949, hvor man tog lempeligere på sagerne, afspejlede det sig også i behandlingstiderne, som i nogle tilfælde kom ned på 3-6 måneder.¹¹²

109 Rigsdagstidende, 1952-1953, Landstinget, tillæg B, spalte 41f. Lovtidende 1948-1952.

110 Skrivelse af 26. marts 1949 fra Indenrigsministeriet til landstingssekretæren. Landstingsudvalget, *Indfødsret*, nr. 1, bilag I, 5. bind, 1909-1950.

111 Lovtidende 1948-1952.

112 J.nr. 62-686, 1521, 1402, 680, 1949.

Ansøgninger fra tyske statsborgere om naturalisation

Allerede flere år før besættelsen var man blevet betænkelig ved at naturalisere tyske statsborgere. De var, bortset fra svenskere, dem der optrådte i størst antal som ansøgere, og efter Hitlers magtovertagelse fandt man det nødvendigt at skærpe reglerne for naturalisation. Det kom i 1935 konkret til udtryk ved udstedelse af det ovenfor omtalte cirkulære,¹¹³ som ganske vist blev begrundet med et ønske om generelt at begrænse antallet af de personer, der fandt optagelse på de årlige indfødsretslove, men var i virkeligheden i første række rettet mod tyskere.¹¹⁴ Landstingsudvalget var i 1936 også af den opfattelse, at forældre, der sendte deres børn i tysk skole, skulle opholdskravet på de mindst 15 år skærpes.¹¹⁵

Mange af de herboende tyske statsborgere, der søgte om naturalisation umiddelbart efter krigen, havde boet her betydeligt længere end de krævede 15 år uden på noget tidligere tidspunkt at have indsendt ansøgning, og flere af dem havde knyttet sig til den tyske koloni og derved fastholdt deres tyskhed. Imidlertid gjorde de kaotiske tilstande i Tyskland og Tysklands omdømme i verden det attraktivt at få et dansk pas, ikke mindst for forretningsfolk, idet Danmark blev betragtet som allieret nation. Et andet motiv til at søge om dansk indfødsret kunne være at undgå at komme ind under loven om konfiskation af tysk og japansk ejendom.

Tilbageholdenhed med naturalisation af tyske statsborgere

De Forenede Nationers regeringer modtog i foråret 1946 en note fra det allierede kontrolråd i Tyskland,¹¹⁶ hvori rådet indtrængende opfordrede medlemslandenes regeringer til at foretage en særlig indgående undersøgelse af tyskere, som søgte om naturalisation. Det fremgik bl.a. af noten, at et stort antal farlige tyskere havde opnået fremmed statsborgerret. Herved kunne de undgå at blive hjemsendt og fra udlandet

113 Cirkulære af 14. juni 1935 til Københavns magistrat og samtlige amtmænd.

114 Referat af 14. maj 1946 til brug for forhandling med landstingsudvalget 1945/46, J.nr. 62-2 1945.

115 Protokol *Indfødsret*, nr. 1, bilag 2, 4. bind, møde i Landstingets indfødsretsudvalg den 24-25 marts 1936.

116 Det allierede kontrolråd i Tyskland bestod af de fire besættelsesmagters militære øverstkommanderende og udøvede den øverste regeringsmagt i Tyskland. Den Store Danske Encyklopædi, bind 1, side 284, 1995.

tjene fremtidige nazistiske bevægelers interesser.¹¹⁷ For Indenrigsministeriet var der ingen tvivl om, at denne opfordring måtte tages alvorligt.¹¹⁸ Som det anføres: »Danmark er maaske mere end de andre smaa allierede Lande udsat for at blive betragtet som »mindre stærk i Troen«, hvorfor vi maa være særlig forsigtige med at vække nogen Mistanke om at tage os for venligt af Tyskere«. Der blev også peget på, at vores holdning på området måske også kunne have betydning for de i USA indefrosne danske tilgodehavender.

Indenrigspolitisk var der også gode grunde til at vise tilbageholdenhed med at naturalisere tyskere. Først og fremmest peges der på, at man ikke vil kunne naturalisere dem uden at såre befolkningens følelser og retsbevidsthed. Endvidere erindrede ministeriet om, at det strafferetslige opgør og udrensning endnu ikke var afsluttet, og at der erfaringsmæssigt ville blive inddraget andre ikke hidtil mistænkte personer, hvoraf ikke så få ville være tyske statsborgere. Endelig var det vanskeligt at afgøre, om en ansøgning om dansk indfødsret virkelig var et udtryk for tilknytning til Danmark, eller om muligheden for at få det eftertragtede danske pas var afgørende for ansøgeren.¹¹⁹

Holdningen til tyske ansøgere udtrykkes måske bedst af en embedsmand i ministeriet, som ved behandling af en ansøgning skrev: « Ansøgeren er et typisk Eksempel paa den Gruppe af Tyskere, der ikke kan udsættes noget væsentligt imod. De paaberaaber sig en række Tjenester, som de har ydet Danskere og det danske Samfund. Men en virkelig Afstandtagen er først indtraadt sent, da Enhver kunde se, at Tyskerne vilde tabe Krigen. De har før Krigen haft rigelig Lejlighed til at sætte sig ind i danske Forhold. Selv om de i det daglige ville være gode Borgere, er der ikke Grund til at antage, at de ikke i en given Situation ikke vil genoplive deres Forkærlighed for det tyske, som sikkert ligger saa dybt i dem, at det aldrig forsvinder«. ¹²⁰

Den generelle linje var, uden at det blev sagt offentligt, at tyske statsborgere alene på grund af deres statsborgerret ikke kunne blive naturaliseret, medmindre de havde en særlig tilknytning til Danmark, som f.eks. dansksindede sydslesvigere eller sønderjyder, der ikke fik dansk indfødsret ved Genforeningen på grund af manglende ophold i Sønderjylland i tiden 1918-20.¹²¹ Der findes talrige eksempler på

117 Note fra Kontrolraadet til De Forenede Nationers Regeringer. J.nr. 62-2, 1945.

118 Referat af 14. maj 1946 til brug for forhandling med landstingsudvalget 1945/46. J.nr. 62-2, 1945.

119 Samme.

120 J.nr. 62-89, 1949.

121 Referat af 14. maj 1946 til brug for forhandling med landstingsudvalget 1945/46. J.nr. 62-2, 1945.

ansøgninger, hvor denne linje blev fulgt. Således fik en tysk ingeniør med de bedste anbefalinger afslag af ministeriet uden forelæggelse for indfødsretsudvalget alene med den begrundelse, at han var tysker.¹²² I andre afslag henvises der til: »Hovedreglen i vor Tyskerpraksis«¹²³ eller: »... til den for Tyskere gældende Regel, kan han ikke optages i Dag«, da han er: »ren Tysker«.¹²⁴

Denne praksis blev fulgt ret håndfast fra ministeriets side. En dansksindet kvinde, født i 1911 i Sønderjylland som tysk statsborger, fik efter Genforeningen dansk indfødsret, men mistede denne ved under krigen at gifte sig med en tysk soldat. Da hun ikke var født her i landet, var hun ikke omfattet af 1925-lovens bestemmelse om at kunne bevare sin danske indfødsret efter ægteskab med en udlænding og var derfor henvist til at søge om naturalisation for at kunne genvinde sin danske indfødsret. Hendes mand faldt kort tid efter deres bryllup og efterlod også et fælles barn. Da hun var dansksindet fra et dansk hjem og havde gået i dansk skole, og da der i øvrigt ikke var andet at sige hende på, blev hun anbefalet af det lokale politi og byrådet, og amtet og rigspolitiet havde intet at bemærke. De to første embedsmænd i ministeriet, der behandlede sagen var også indstillet på, at hun skulle optages. Den tredje og afgørende sagsbehandler var derimod ganske uenig heri. Hun var: »ren tysk«, og det forhold, at hun var dansksindet, gjorde efter hans opfattelse: »... kun hendes enestaaende Optræden værre«, og herved blev det.¹²⁵ Her var det altså ikke en tilstrækkelig formildende omstændighed at være dansksindet.

Opblødning på vej for tyske statsborgere.

Der skulle imidlertid ikke gå lang tid, før der var en lempeligere praksis på vej. Allerede i sommeren 1947 gav Indenrigsministeriet udtryk for, at det i det lange løb formentlig ikke var rimeligt eller påkrævet at opretholde særregler for tyske statsborgere alene på grund af deres statsborgerskab. Ved behandling af de senere love om indfødsrets meddelelse var man blevet opmærksom på tilfælde, hvor det var urimeligt at nægte optagelse, bare fordi ansøgeren var tysker. Der var tale om borgere, der i deres hjemby var agtede og ansete. De havde ikke haft nogen forbindelse til deres hjemland, og nogle havde endog støttet

122 J.nr. 62-300, 1947.

123 J.nr. 62-67, 1947.

124 J.nr. 62-540, 1947.

125 J.nr. 62-249, 1947.

modstandsbevægelsen.¹²⁶ En lempelse ville imidlertid forudsætte, at politi- og anklagemyndighederne tog ansvaret for, at »udrensningen« nu var så langt fremskreden, at det måtte anses for usandsynligt, at der kom sigtelser af nationalpolitisk karakter mod herboende tyskere, mod hvem man hidtil ikke havde haft noget at indvende. Udenrigsministeriet var enig heri,¹²⁷ og efter drøftelse på et ministermøde blev det besluttet, at man nu kunne anvende en mere normal praksis over for tyske statsborgere og udvide kredsen, der kunne forvente at blive naturaliserede til at omfatte: »saadanne gode Tyskere«, der virkelig var indlevet i danske forhold og ikke havde bevaret tilknytningen til tyskheden, f.eks. ved at høre til den tyske koloni, og havde klaret besættelsestidens fristelser.¹²⁸ Flere blev herefter optaget, herunder endda nogle, som efter kraftig henstilling fra det tyske gesandtskab havde været medlem af den tyske koloni.¹²⁹ Disse henstillinger var der god grund til at tage alvorligt. Det fremgår blandt andet af en sag, hvor en herboende tysk kvinde blev sendt »hjem« til Tyskland på grund af hendes manglende indsats for tyskheden her i landet.¹³⁰ En tysk mand, som kom til Danmark allerede i 1919, blev således truet med »hjemsendelse«, såfremt han ikke blev medlem af den tyske koloni og ikke forrettede tysk militærtjeneste. Efter tjeneste på Vestfronten endte han som tysk soldat i et lille vestjysk samfund, hvor han blev meget populær. Han havde blandt andet hjulpet barberens kone, da hun havde forløbet sig over for en tysk soldat, og også brugsuddeleren, da tyskerne havde forvist ham fra byen. Da han ved befrielsen skulle sendes ud af landet, fik han hjælp fra modstandsbevægelsen. Han fik i 1948 dansk indfødsret, selv om flere sagsbehandlere fandt det uheldigt så kort tid efter besættelsen at optage en tysker, der havde gjort tysk militærtjeneste. Men som en sagsbehandler udtrykte det: »Efterhånden som vi har gennemhullet »tyskerreglerne«, må han kunne optages«. ¹³¹ I 1948 optog man også en herboende tysker, som havde gjort krigen med på Østfronten. Han havde i 1941 skrevet til både kongen og Indenrigsministeriet om hjælp til ikke at blive tvangsindkaldt, men uden resultat.¹³²

126 Notat af 22. juli 1947 til brug ved ministermøde om naturalisation af tyske statsborgere. J.nr. 62-21, 1946.

127 Skrivelse af 12. juli 1947 fra Indenrigsministeriet til Udenrigsministeriet og skrivelse af 19. juli 1947 fra Udenrigsministeriet til Indenrigsministeriet, J.nr. 62-21, 1946.

128 Notat af 22. juli 1947 til brug ved ministermøde om naturalisation af tyske statsborgere. J.nr.62-21, 1946.

129 J.nr. 62-3253, 1340, 3201, 2575, 107, 1947.

130 J.nr. 62-1124, 1947.

131 J.nr. 62-2194, 1947.

132 J.nr. 62-789, 1946.

»Kolonityskere«

Et særligt problem udgjorde imidlertid de såkaldte »kolonityskere« eller »store tyskere«. ¹³³ Det drejede sig typisk om større forretningsfolk, grossererere, direktører og driftsledere, hovedsagelig boende i København. De havde været fremtrædende personer i den tyske koloni og i de tyske foreninger, og flere af dem havde været medlem af det tyske handelskammer. Efter befrielsen havde flere søgt om dansk statsborgerskab, men fået afslag. Nu søgte de igen, anbefalede gensidigt hinanden og fremsendte lange lister over deres velgerninger under besættelsen. De havde efter Indenrigsministeriets mening dog først og fremmest under besættelsen taget hensyn til deres forretnings tarv. En herboende direktør for en tysk kulkoncern havde »spillet på begge heste«, og hjulpet både værnemagten og den danske stat med forsyninger. Han blev optaget i 1950 – en sag, som Indenrigsministeriet i øvrigt fralagde sig ansvaret for. ¹³⁴

Flere forhold angående »kolonityskere« havde ministeriets opmærksomhed: For det første, at der var ved at snige sig den indstilling ind, at det var tilstrækkeligt til at blive optaget, at ansøgeren ikke havde optrådt illoyalt over for Danmark, mens der var en vis tilbøjelighed til at overse hovedbetingelsen for naturalisation, nemlig tilknytning til det danske samfund og dansk kultur. Kravet om assimilation gjaldt for andre udlændinge, og måtte også gælde for dem. For det andet, at »kolonityskerne« netop i kraft af deres sociale og økonomiske stilling havde kunnet skaffe sig gode kontakter med danskere, som kunne bakke deres ansøgning op, hvilket ikke gjaldt for »den lille mand«. Desuden havde de ofte, i modsætning til den almindelige tysker, været i en sådan position, at de kunne modstå de mere yderliggående krav fra tysk side under krigen. F.eks. var det muligt for flere af dem at holde sig fri af medlemskab af det tyske nazistiske parti (NSDAP). De havde således haft lettere end andre ved at holde deres sti ren, og ministeriet var opmærksom på risikoen for, at afgørelserne kunne få social slagside. Ifølge en ministeriel opgørelse fik fem ud af syv sådanne fremtrædende tyskere fortsat afslag i årene 1949-50. ¹³⁵

133 Ministerielt referat angående naturalisation af tyske statsborgere, specielt med henblik på spørgsmålet om naturalisation af såkaldte »kolonityskere«. Udarbejdet mellem 9. marts og 13. oktober 1950. J.nr. 62-35, 1950.

134 Internt ministerielt referat af 26. februar 1951 om naturalisation af tyske statsborgere. J.nr. 62-35, 1950.

135 Ministerielt referat angående naturalisation af tyske statsborgere, specielt med henblik på spørgsmålet om naturalisation af såkaldte »kolonityskere«. Udarbejdet mellem 9. marts og 13. oktober 1950. J.nr. 62-35, 1950.

I 1951 fandt ministeriet ikke mere anledning til generelt at behandle tyske ansøgere anderledes end andre. Det allierede kontrolråds henstilling om ikke at naturalisere tyskere var næppe mere af betydning, og udrensningen blev betragtet som afsluttet. Ej heller fandt man, at befolkningens følelser mod tyskere længere spillede en afgørende rolle.¹³⁶ Denne indstilling blev bakket op af daværende indenrigsminister Aksel Møller på et møde i Landstingets indfødsretsudvalg i november 1951. Han var enig i, at man ikke måtte udelukke tyskere, blot fordi de var tyskere eller tysksindede, hvilket var naturligt, når de var opvokset i Tyskland. På den anden side måtte man kræve, at de ikke under besættelsen havde optrådt provokerende eller bevidst havde modsat sig deres børns opdragelse i danske forhold ved at sende dem i tysk skole.¹³⁷

Emigranterne

Efter befrielsen fik Indenrigsministeriet talrige henvendelser om naturalisation af tysk-jødiske emigranter,¹³⁸ og spørgsmålet blev også bragt op af medlemmer af indfødsretsudvalget.¹³⁹ Det blev fremført, at man af moralske grunde burde gøre undtagelse på grund af de lidelser, flygtningene havde været udsat for under det nazistiske regime. Alle havde mistet deres tyske statsborgerskab og var nu statsløse. De var kommet i perioden 1933-1940, hvorfor ingen af dem opfyldte kravet om mindst 15 års ophold her i landet. I oktober 1943 måtte de atter flygte, denne gang til Sverige. Nogle blev taget af tyskerne og ført til koncentrationslejren Theresienstadt. Mange havde også det til fælles, at de havde mistet deres nærmeste pårørende i Tyskland. Omkring 1500 havde ophold her i landet under besættelsen,¹⁴⁰ og efter befrielsen opholdt ca. 800 af dem sig atter i Danmark.¹⁴¹

Indenrigsministeriet fandt imidlertid, at man måtte holde fast ved kravet om tilknytning til det danske folkesamfund og opholdskravet på de 15 år som minimum. Det havde man også gjort i tidligere situationer

136 Internt ministerielt notat af 26. februar 1951 om naturalisation af tyske statsborgere.

137 Møde den 29. november 1951 i Landstingets indfødsretsudvalg. Protokol *Indfødsret* nr.1, bilag II, 5. bind, 1938-56.

138 Referat af 14. maj 1946 til brug ved forhandling med landstingsudvalget 1945/46. J.nr. 62-2, 1945.

139 Møde i Landstingets indfødsretsudvalg den 21. november og den 6. december 1946. Protokol *Indfødsret*, nr. 1, Bilag 2, 4. bind 1933-1951.

140 Lone Rünitz: *Danmark og de jødiske flygtninge 1933-1940*, København 2000, side 229.

141 Opgørelse udarbejdet af Ministeriet for handel, industri og søfart. Januar 1946. J.nr.62-28, 1946.

over for russiske emigranter efter pogromerne i begyndelse af 1900-tallet og efter den russiske revolution i 1917. Dertil kom, at emigranterne efter sprog, kultur og væremåde efter ministeriets opfattelse ikke skilte sig så stærkt ud fra andre med tysk opvækst, at det kunne begrunde en afvigelse fra opholdskravet. Endelig blev det betonet, at en fravigelse af kravet om 15 års ophold kunne få uheldige præcedensvirkninger, idet der jo var mange andre, som var i trang til at blive hjulpet. 15 års-kravet var ministeriets »stærkeste Værn«. For jøder havde man hidtil holdt den linje, at de ikke skulle stilles ringere end andre, men på den anden side ville man ikke finde det »klog Politik« at lade det være en fordel at være jøde.¹⁴² Måske frygtede man, at en positiv særbehandling af jøder kunne give anledning til mishagsytringer eller endog antisemitisme.

Denne praksis blev fastholdt med stor konsekvens. Mange fik gode anbefalinger fra det lokale politi, byrådet og amtet, men blev afvist af rigspolitiet og ministeriet under henvisning til den manglende opfyldelse af opholdskravet, en indstilling som Rigsdagen fulgte.¹⁴³ Blandt flygtningene var der flere af »Liga-børnene«,¹⁴⁴ og et enkelt eksempel kan til fulde illustrere såvel den konsekvente praksis som det store administrative arbejde, der blev lagt i behandlingen af ansøgningerne. En jødisk dreng indrejste i 1939 som 15-årig til Danmark. Han arbejdede som medhjælper ved landbruget, men blev i 1943 taget af tyskerne og ført til koncentrationslejren Theresienstadt, hvorfra han kom tilbage i 1945. Begge hans forældre var omkommet i en tysk koncentrationslejr. Politiet afhørte i alt ti personer, heraf fire tidligere arbejdsgivere, og alle gav ham det bedste skudsmål. I alt fire adspurgte sogneråd og byråd anbefalede, at ansøgningen blev imødekommet, ligesom tre forskellige adspurgte politikredse ikke havde noget ufordelagtigt at sige om ham. Både politikredsene og amtet pegede dog på hans korte opholdstid her i landet, hvilket også blev afgørende for, at rigspolitiet ikke fandt ham egnet til at blive dansk statsborger, et synspunkt som ministeriet og Rigsdagen fulgte.¹⁴⁵ Anderledes så man på nogle unge, der som børn var kommet her til landet som jødiske flygtninge sammen med deres forældre. De havde gået i dansk skole og taget dansk studentereksamen og fik dansk indfødsret, selv om de manglede to år i at opfylde opholdskravet.¹⁴⁶

142 Referat af 9. juni 1945 til forelæggelse for ministeren. J.nr. 62-1, 1945.

143 J.nr. 62-299, 1945, J.nr. 62-356, 358, 252, 574, 592, 1947.

144 Refererer til Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, som medvirkede til, at unge jøder fra Tyskland kunne komme midlertidigt til Danmark med henblik på senere udrejse til tredjeland. Lone Rünitz, side 81.

145 J.nr. 62-90, 1947.

146 J.nr. 62-276, 1943, J.nr. 62-2661, 1947.

En gruppe af de jødiske flygtninge tilhørte de såkaldte »andsarbejdere«,¹⁴⁷ som også faldt for 15-årsreglen. En ansøger blev endog på det varmeste anbefalet af Frode Jacobsen, minister uden portefølje, men uden held.¹⁴⁸ Flere af dem havde i mange år arbejdet på danske videnskabelige institutter. En var blevet ansat som lektor ved Københavns Universitet og blev varmt anbefalet af sin professor, men havde, efter det i sagen anførte, ikke en sådan tilknytning til det danske, at det kunne begrunde en afvigelse fra 15-årsreglen.¹⁴⁹

I nærværende undersøgelse er der kun fundet to tilfælde, hvor man har fraveget kravet om mindst 15 års ophold for voksne jødiske flygtninge, hvilket naturligtvis ikke udelukker, at der kan være andre. Det første drejer sig om en kvindelig forsker, som i første omgang blev indstillet til afslag.¹⁵⁰ Henvendelser fra flere højt estimerede professorer, som gjorde opmærksom på hendes store værdi for dansk forskning, fik imidlertid Indenrigsministeriet og indfødsretsudvalget til at ændre holdning, idet man nu anså det for at være en »velfærdssag« for hende allerede nu at opnå indfødsret.¹⁵¹ Det var imidlertid en tilsnigelse, eftersom hun i sin levnedsskildring havde fortalt, at hendes professor gik i forbøn for hende, fordi han var bange for, at hun ikke ville vende tilbage fra et studieophold i USA, medmindre hun fik dansk statsborgerskab.¹⁵² Det var således den danske stat, som havde et ønske om at beholde hende, hvilket også må siges at være legitimt, men næppe »retfærdigt« over for andre ansøgere. At der ikke var tale om en rutinesag, fremgår af et brev, som ministeriet skrev til Landstingets sekretær. Heri meddeles, at man har fundet anledning til at optage hende, og at ministeriet går ud fra, at sekretæren foretager sig det videre fornødne, herunder sikrer sig udvalgets endelige tilslutning.¹⁵³ Sagen måtte således »bæres« igennem. Hendes sambo, som også var jødisk flygtning, havde åbenbart ikke samme »valeur«, eftersom ministeriet i hendes ansøgning noterede, at der under ingen omstændigheder var tale om en person af en sådan værdi for samfundet, at det kunne begrunde en fravigelse af de almindelige regler for opholdets varighed.¹⁵⁴

147 Lone Rünitz, side 55.

148 J.nr. 62-452, 1945.

149 J.nr. 62-404, 1945.

150 J.nr. 62-171, 1947.

151 Møde den 7. marts 1947. Protokol *Indfødsret*, nr. 1, Bilag 2, 4. bind 1933-1951.

152 Levnedsskildring, side 50. Opbevares på Niels Bohr Arkivet, København.

153 Skrivelse af 10. marts 1947 fra Indenrigsministeriet til Landstingets sekretær. Protokol *Indfødsret* nr. 1, bilag I, 5. bind, 1909-1950.

154 J.nr. 62-196, 1947.

Det andet tilfælde drejede sig om en tysk-jødisk mand, som var kommet hertil i 1936. Han havde gentagne gange henvendt sig til folketingsmand Hans Hedtoft om sin vanskelige situation som statsløs, men Hedtoft kunne ikke komme igennem over for Indenrigsministeriet. Først da han var blevet statsminister, lykkedes det ham at overbevise indenrigsministeren om, at ansøgeren måtte bevilges dansk statsborgerskab.¹⁵⁵

Også over for de politiske emigranter (socialdemokrater og kommunister) blev opholdskravet strengt håndhævet. Heller ikke for dem kunne anbefalinger fra akademiske kredse formilde myndighederne,¹⁵⁶ ej heller kunne en politisk emigrant profitere af at have tjent i den danske brigade i Sverige efter sin flugt fra Danmark i oktober 1943.¹⁵⁷

Den konsekvente praksis over for de jødiske flygtninge kan i dag forekomme meget hård og ubarmhjertig. De havde virkelig behov for tryghed og rettigheder efter forfølgelserne, og som statsløse nød de ikke beskyttelse fra nogen stat. På den anden side var tilknytningen til det danske samfund og dansk kultur vitterlig det helt overordnede kriterium for opnåelse af indfødsret. Politisk kunne det måske for Rigsdagen også blive problematisk at sondre ud fra religiøse eller etniske kriterier. På den anden side kunne man – når man faktisk opererede med begrebet »velfærdssag« – også have valgt at tage flere individuelle hensyn, så f.eks. nogle af de »Liga-børn«, der havde mistet deres forældre og familie, kunne optages. I Sverige blev flygtningebørnene straks optaget som svenske statsborgere.¹⁵⁸ En formildende omstændighed var dog, at de jødiske flygtninge fik opholdstilladelse i Danmark.

Ny lov om indfødsret

Den 1. januar 1951 trådte den ny lov om indfødsret i kraft.¹⁵⁹ Den var i lighed med 1925-loven et resultat af nordisk samarbejde. Eva Ersbøll har behandlet forarbejderne til loven, hvor diskussionen om ægtefællers ligestilling på statsborgerskabsområdet stod centralt.¹⁶⁰ Med 1950-loven fik den udenlandske kvinde ved ægteskab ikke mere sin danske mands statsborgerskab, men måtte ansøge om at blive naturaliseret, hvilket dog skete efter lempeligere regler end gældende for andre. Allerede

155 J.nr. 62-474, 1946.

156 J.nr. 62-216, 1945.

157 J.nr. 62-208, 1945.

158 Ingrid Lomfors: *Förlorad barndom, återvunnet liv. De judiske flyktingbarnen från Nazityskland*, Göteborgs Universitet 1996, side 270.

159 Lov nr. 252 af 27. maj 1950 om dansk indfødsret.

160 Eva Ersbøll, side 544 ff.

efter halvandet års samliv med sin danske mand her i landet kunne en dansk-gift kvinde forvente at blive naturaliseret, og der ville normalt ikke blive stillet betingelser om vandel eller sprog. Den almindelig gældende regel om mindst 15 års ophold her i landet for at blive naturaliseret blev med den nye lov nedsat til ti år og for skandinaver syv år.¹⁶¹ Princippet om, at unge udlændinge på visse betingelser og ved en bestemt alder kunne opnå dansk indfødsret blev opretholdt i 1950-loven, dog således – belært af erfaringerne fra besættelsestiden – at det ikke gjaldt for borgere fra en »fjendtlig stat«.¹⁶²

Sammenfatning

Med den midlertidige særlov af 12. juli 1946 fik Rigsdagen mulighed for at fratage uønskede tyskere deres automatisk erhvervede danske indfødsret. Loven bestemte tillige, at danske kvinder, der havde giftet sig med tyske statsborgere efter den 8. april 1940, fik frataget deres medfødte indfødsret. Loven havde tilbagevirkende kraft, men de berørte personer kunne få deres sag prøvet og herved bevare eller erhverve indfødsretten. Med loven ville regeringen angiveligt varetage sikkerhedsmæssige og lignende hensyn, og ved prøvelsen skulle der alene lægges vægt på personens nationale holdning under besættelsen.

Kun bestemmelsen om at fratage de danske kvinder deres indfødsret gav anledning til store betæneligheder og modstand i Rigsdagen. »Tyskerpigerne« var på det tidspunkt ikke nogen sikkerhedsrisiko, men hadet mod dem var en realitet. Der var tale om en hævnakt og en klar diskrimination af kvinder.

Ved prøvelsen af de herboende 19-årige tyskere blev der lagt vægt på, om de gennem deres opdragelse var blevet tilknyttet det danske samfund, f.eks. ved at gå i en dansk skole. Det betød, at de, der havde gået i tysk skole eller været medlem af en tysk nazistisk ungdomsorganisation, som hovedregel ikke fik eller bevarede dansk statsborgerskab. Det samme gjaldt for de unge, som havde deltaget på tysk side i krigen eller for pigernes vedkommende været indkaldt til tysk arbejdstjeneste. Mange blev tvangsindkaldt. Det danske udenrigsministerium forsøgte at opnå udsættelse for flere af dem, men sagernes latente følsomhed og et element af tilfældighed i kontakten til myndighederne gjorde arbejdet vanskeligt.

161 Cirkulære nr. 51 fra indenrigs- og boligministeriet af 24. marts 1952 om meddelelse af dansk indfødsret.

162 1950-lovens § 3.

Tyske kvinder gift med danske mænd i tysk tjeneste, f.eks. SS-mænd, fik frataget indfødsretten. Mange af dem var stærkt nazistisk indstillet, og for flere gjaldt, at de ikke foreløbig havde udsigt til at leve sammen med deres mand på grund af hans strafafsoning. Ej heller bevarede de dansk-gifte tyske kvinder, der her i landet havde arbejdet for tyskerne, deres indfødsret. Flere af de mange tusinde danske civilarbejdere i Tyskland under krigen blev gift med tyske piger, og de bevarede som hovedregel indfødsretten, medmindre de var nazistisk indstillede eller havde optrådt provokerende.

Antallet af ægteskaber mellem kvindelige tyske civilflygtninge og danske mænd er ukendt, men det drejede sig givetvis om meget få, set i forhold til de mange tusinde kvindelige flygtninge. De var uønskede i Danmark, og med loven lykkedes det regeringen at holde dem uden for det danske samfund.

Med indgrebet mod de danske kvinder, der havde giftet sig med tyske statsborgere, havde man først og fremmest dem i tankerne, som havde giftet sig med tyske soldater. Bestemmelsens manglende rationale skabte en vis usikkerhed i sagsbehandlingen, men nogle eksempler viser, at man ved afgørelserne lagde vægt på, at pigerne havde holdt sig til samme mand og ikke haft forhold til flere soldater. Flere sad alene med deres børn fra ægteskabet, og det er tydeligt, at der også blev taget menneskelige hensyn i afgørelserne. Et afslag kunne medføre udvisning til Tyskland, og der er flere eksempler på, at et afslag blev givet under forudsætning af, at vedkommende ikke blev udvist. Der kan spores en tendens til, at man i afgørelserne så lidt mildere på ægteskaber indgået efter befrielsen.

I Norge førte man efter befrielsen en betydeligt hårdere kurs over for »tyskerpigerne«. De blev sammen med deres børn i stort omfang udvist til Tyskland, og de fik ikke, som de danske piger, mulighed for at få deres sag prøvet.

Det fremgår af det gennemgåede materiale, at Indenrigsministeriet gjorde sig store anstrengelser for at holde en linje i sagsbehandlingen. Alligevel forekommer flere af afgørelserne tilfældige, hvilket kan forklares med kriteriernes noget subjektive karakter og så det forhold, at afgørelserne beroede på et skøn fra Rigsdagens side. Fra omkring 1949 kan der spores en tendens til lidt lempeligere afgørelser.

Mellem 1948 og 1952 blev der i alt udstedt ti »tyskerlove«. Langt hovedparten af ansøgerne bevarede eller erhvervede dansk indfødsret, idet godt 2700 personer blev optaget på en »tyskerlov«, mens skønsmæssigt kun omkring 300 fik afslag. Omkring 80 % af de optagne var

dansk-gifte tyske kvinder. De fleste af ægteskaberne var indgået med civile danske »tysklandsarbejdere«.

Der var med loven således tale om en meget begrænset »udrensning« i statsborgerskaberne, hvilket svarede til indenrigsministerens forventninger ved lovens fremsættelse. Med det meget store ressourceforbrug, som lovens administration krævede, kan resultatet i dag forekomme beskedent, også taget i betragtning, at man med loven måtte ulejlig mange personer, som ikke havde været illoyale over for Danmark, og dermed i flere år skabte usikkerhed om deres statsborgerlige stilling. Selv om loven blev begrundet med sikkerhedsmæssige forhold, blev den dog først og fremmest båret af tidens folkestemning. Uanset antallet fandt man det uacceptabelt, at personer, som havde sympatiseret med tyskerne og nazismen, skulle opnå rettigheder som danskere. De, der blev besværet af loven, var tyskere og så de danske piger, der havde »valgt fjenden«. Individuelle urimeligheder over for medlemmer af de grupper var næppe noget, befolkningen på det tidspunkt bekymrede sig om.

Allerede fra midten af 1930'erne var man betænkelig ved at naturalisere tyske statsborgere, og de første par år efter besættelsen var hovedreglen den, at de fik afslag på deres ansøgning, alene fordi de var tyskere. Det var der sikkerhedsmæssige grunde til, men også hensynet til befolkningens følelser var afgørende. Fra sidste halvdel af 1947 så man mere nuanceret på det, og flere såkaldte »gode tyskere«, som var agtede borgere, fik dansk indfødsret. Et særligt problem udgjorde »kolonityskerne«, som var fremtrædende tyskere i gode stillinger, og som især i København havde været ledende personer inden for den tyske koloni og kirke og dermed søgt at fremme tyskheden under besættelsen. De havde været her i mange år før krigen, men fandt først anledning til at søge om dansk statsborgerskab efter Tysklands nederlag. Mange af dem fik afslag på deres ansøgning helt op til 1951 og nogle enkelte også efter.

Blandt emigranterne var det især de tyske jøder, som havde befolkningens og politikernes opmærksomhed. De havde efter tysk lov mistet deres indfødsret og var således statsløse, og mange havde desuden mistet deres nærmeste familie. De fik konsekvent afslag på deres ansøgning under henvisning til, at de ikke kunne leve op til opholdskravet på mindst 15 år, men de blev ikke udvist. De kunne heller ikke leve op til det overordnede krav om at være tilknyttet det danske samfund og dansk kultur. Endelig kunne der være betænkeligheder ved, at man gav positiv særbehandling til en bestemt religiøs eller etnisk gruppe. I

dag kan den konsekvente afvisning forekomme meget hård, måske især over for de unge jøder, der var kommet alene til Danmark før krigen, og hvoraf mange havde mistet deres forældre i tyske koncentrationslejre. De politiske emigranter skulle også leve op til 15-årsreglen som minimum og havde ligeledes problemer med den manglende tilknytning til landet.

SUMMARY

»*Desirables*« and »*Undesirables*«
Naturalization Policy as Part of the Reckoning
after the German Occupation of Denmark, 1940-45

Citizenship became part of the reckoning that followed Liberation Day, May 5, 1945. According to the existing act in force, foreigners could, under certain conditions, obtain Danish citizenship without interference from the authorities, automatically so to say. Foreigners' children born and resident in Denmark obtained that privilege at the age of 19. The same did foreign women who married a Dane. With the occupation of Denmark in 1940, the government found these provisions inconvenient as far as German citizens were concerned. After the war, Danish women who had married German citizens, especially German soldiers, were found unworthy of keeping their inborn Danish citizenship. Therefore, the Danish Parliament passed a provisional law (Act no. 379 of July 12, 1946) amending the law of citizenship. Accordingly, all citizenships acquired automatically by German subjects since April 9, 1940 were cancelled; and Danish women who had married a German citizen after April 8, 1940 were deprived of theirs.

However, persons thus affected by the law could, on their own initiative, have their case individually tested by the Parliament, represented by a standing committee of members. The only relevant criterion was the national attitude displayed during the occupation. Persons who had shown unpatriotic conduct were deemed undesirable. Those who succeeded to recover or obtain Danish citizenship through this procedure were individually included in a special act, different from the ordinary acts granting citizenship to foreigners who were not involved in the post-occupation reckoning.

Young Germans who had been members of NS youth organizations such as the Hitlerjugend or attended local German schools, did not obtain or recover Danish citizenship, and neither did those who had enlisted in the German army. Pro-NS-minded German women married to a Dane were also rejected. For Danish women who had married a German soldier, the case was less clear-cut, but conditions for retaining citizenship were not clearly stated, and today the provision can hardly be explained in any other way than as an act of revenge. Apparently, those who were alone with their children and had only had intimate relations with the same male person, were in a more favorable position than others. For those Norwegian women who had taken the step into matrimony together with a German, conditions were even harsher as they, deprived of their citizenship, did not get the opportunity to have their case evaluated

on an individual basis. Many of them were deported to Germany together with their children.

In total, 2715 persons obtained Danish citizenship according to Act no. 379 of July 12, 1946, while only about 300 were refused. About 80 % of the included persons were German women married to Danish men; most of these had been employed in civil jobs in Germany during the war. The fact that only a minor part of the applicants was refused was in accordance with what the Minister of Interior had predicted when the bill was read. The act expired on December 31, 1948.

After the end of the war, a number of German citizens who had resided in Denmark for many years, even before 1940, wanted to become naturalized here. One common motive was the safe haven in turbulent times offered by an inalienable right to live on Danish territory. However, in order not to give offence to the many Danes who nourished anti-German sentiments after years of oppression, their applications were refused for no other reason than their current German citizenship. However, after a couple of years some highly respected community members of German origin were naturalized and from 1951 special restrictions were no longer applied.

Beginning in 1933, hundreds of persecuted Jews, politicians and anti-NS-activists emigrated from Germany to Denmark. After the war, many of them applied for Danish citizenship. Quite a few Danes took a special interest in the Jewish refugees. According to Nazi laws they had been deprived of their right to citizenship and were in fact stateless. However, with few exceptions, their applications were refused with reference to their lack of acquaintance with Danish society and culture; neither could they meet the standard requirement of at least 15 years of residence in Denmark. Although they were victims of the NS regime, the Parliament hesitated to make special arrangements for this or any other specific group selected on the basis of religious or ethnic criteria. Still, Jewish emigrants kept their residence permit.